

Leena Lampinen & Samuli Korkalainen

Kirkkomuusikot, koronapandemia ja Kauneimmat Joululaulut työroolin ja työhyvinvoinnin näkökulmista

Keväällä 2020 alkanut koronapandemia muutti ratkaisevalla tavalla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa, kun totutulla tavalla järjestetyt seurakuntien tilaisuudet eivät olleet mahdollisia erilaisten kokoontumisrajoitusten ja turvallisuusohjeistusten vuoksi. Myös kirkkomuusikon työn sisältö ja työrooli muuttuivat. Tässä artikkelissa tarkastelemme näitä muutoksia Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksien kautta.

Tutkimuksemme osallistajat ovat Helsingin ja Oulun hiippakuntien seurakunnissa töissä olevia kirkkomuusikoita. Artikkelimme aineisto koostuu kahdesta vuonna 2022 toteutetusta ryhmäkeskustelusta, joihin kutsuimme kahdeksan kirkkomuusikkoa, neljä Helsingin ja neljä Oulun hiippakunnasta. Keskusteluaineiston analysoimisessa on käytetty teemaattista analyysiä. Keskeisimpiä käsitteitä tässä tutkimuksessa ovat työrooli ja työhyvinvointi.

Kauneimpien Joululaulujen uudenlaiset toteutustavat striimaamisineen veivät monen kirkkomuusikon alueelle, johon he eivät kokeneet ammattitaitonsa riittävän tai toimenkuvansa venyvän. Musiikin ammattilaisesta tuli työntekijä, jolta odotettiin myös monenlaisia musiikin ulkopuolisia taitoja. Joidenkin osallistujien kohdalla uudet työn tekemisen muodot lisäsivät työn kuormittavuutta, kun taas toiset kokivat ne innostavina ja positiivisina haasteina. Rajoitusten ja ohjeistusten vuoksi työn tekemiseen liittyi pandemia-aikana paljon epävarmuutta, mikä heikensi työssä koettua hallinnan tunnetta, joka on yksi merkittävä työhyvinvoinnin osa-alue. Toisaalta vaikka koronaan liittyvät ohjeistukset muuttuivatkin usein ja lyhyellä varoitusajalla, joillekin pandemia-aika toi kuitenkin samalla myös helpotusta – tutkimusten mukaan iso joukko kirkkomuusikoita kokee työssä jaksamisen haasteellisena.

Johdanto

Ennen pandemia-aikaa Kauneimmat Joululaulut olivat osallistujamäärältään luterilaisten seurakuntien ylivoimaisesti suosituin musiikkitapahtuma. Lähes jokaisessa seurakunnassa järjestetyt ”perinteiset” Kauneimmat Joululaulut on kirkossa toteutettu yhteislaulutilaisuus, jossa joululauluja säestetään uruilla tai pianolla. Usein mukana on myös kuoroja. Seurakunnat järjestävät myös eri kohderyhmille suunnattuja tilaisuuksia, kuten lasten tai perheiden Kauneimpia Joululauluja, sekä muita tapahtumia, kuten Kauneimmat Joululaulut -kahviloita ja -vaelluksia. Kirkkojen lisäksi tilaisuuksia järjestetään muun muassa kapakoissa, työpaikoilla, hoitolaitoksissa ja erityisesti maaseudulla kyläkouluilla, nuorisoseuroilla ja kylätaloilla. Myös säestyksen tyylillinen kirjo on monipuolistunut, mistä esimerkkinä mainittakoon useassa seurakunnassa jo vakiintuneet Pop Kauneimmat Joululaulut.¹

Keväällä 2020 alkanut maailmanlaajuinen koronapandemia muutti ratkaisevalla tavalla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintaa, kun totutulla tavalla järjestetyt seurakuntien tilaisuudet eivät olleet mahdollisia kokoontumisrajoitusten ja turvallisuusohjeistusten vuoksi. Myös kirkkomuusikon työn sisältö ja työrooli muuttuivat merkittävästi erityisesti striimauksien vuoksi, kun säestäjästä ja live-muusikosta tuli solisti, jonka työskentelyä seurattiin kuvaruuduilta kotona. Erityisen selkeänä tämä muutos näkyi Kauneimmista Joululauluissa, jotka ovat perinteisesti olleet vahvasti yhteislauluun painottuvia musiikkitilaisuuksia.

Teorettinen viitekehys, tutkimustehtävä ja -menetelmät

Tässä artikkelissa tarkastelemme Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkomuusikoiden kokemuksia ja tunteita liittyen työrooliin ja työhyvinvointiin siten kuin ne ilmenevät pandemia-ajan Kauneimmat Joululaulut-tilaisuuksien suunnittelussa ja toteutuksessa. Tarkastelemme muutoksia ikään kuin yhdestä ikkunasta, mutta monet tutkimushavaintomme pätevät laajemminkin kirkkomuusikoiden työhön pandemian aikana. Tutkimuksen osallistajat ovat Helsingin ja Oulun hiippakuntien seurakunnissa

¹ Tietoja Kauneimmista Joululauluista, ks. esim. Kauneimmat Joululaulut 2022.

töissä olevia kirkkomuusikoita. Selkeyden vuoksi käytämme kaikista osallistujista termiä ”kirkkomuusikko”, joka pitää sisällään monenlaisia seurakunnissa käytettäviä musiikkiin liittyviä tehtävänimikkeitä. Esimerkiksi alkuvuodesta 2022 toteuttamamme lomakekyselyn vastaanottajissa oli mukana kanttoreita, kirkkomuusikoita ja nuorisomuusikoita, mutta vastauksia ei ole eritelty virka- tai tehtävänimikkeen perusteella.

Tutkimuksemme edustaa työhön ja työhyvinvointiin liittyvää sosiialitieteellistä tutkimusta, josta tähän artikkeliin on nostettu jäsenystä ohjaaviksi välineiksi työroolin ja työhyvinvoinnin käsitteet. Työrooli liittyy toimenkuvaan ja työkulttuuriin, mutta myös ammatti-identiteettiin. Kirkkomuusikoiden kohdalla kirkon laatima ydinosamiskuvaus edustaa kahden rinnakkaisen identiteetin mallia, joista toinen on kaikille kirkon hengellisen työn tekijöille yhteinen ja toinen muusikoiden ammattiryhmälle erityinen. Ensimmäisessä korostuvat läsnäolo ja kyky kohdata, jälkimmäisessä musiikki erityisesti jumalanpalveluselämässä.² Työrooli heijastelee työkulttuurin muutoksia, jotka johtuvat usein toimintaympäristön muuttumisesta esimerkiksi teknologian kehittymisen, resurssien uudenlaisen jakamisen ja työvoiman rakennemuutoksen myötä.³ Tässä artikkelissa työkulttuuriin liittyvät muutokset johtuvat koronapandemian aiheuttamista poikkeusoloista rajoituksineen ja ohjeistuksineen.

Työhyvinvoinnin käsite on suomalaisessa tutkimuksessa laajentunut työterveyden ja työkyvyn käsittelemisestä myös työn sujumiseen arjessa. Näin ymmärrettynä käsite pitää sisällään organisaation toimintatavat ja johtamisen, työilmapiirin, työn itsessään sekä työntekijän omine tulkitointineen.⁴ Työyhteisö on merkittävä sosiaalisen pääoman rakentaja, mikä tarkoittaa, että työpaikan viihtyvyys, ilmapiiri ja yhteistyö työntekijöiden kesken vaikuttavat keskeisesti työhyvinvointiin, ja työyhteisöä voidaan tarkastella osana työhyvinvointia.⁵

Rajasimme tutkimuksemme koskemaan kahta erityyppistä hiippakuntaa, joissa myös pandemiajoulut ovat näyttäytyneet osittain erilaisina. Jouluna 2020 Helsingin hiippakunnassa kokoontumisrajoitukset eivät salineet yhteislaulutilaisuuksia, vaan käytännössä kaikki Kauneimmat Jou-

² Kanttorin ydinosamiskuvaus 2020, 3–13.

³ Manka & Manka 2016, 13–18.

⁴ Manka & Manka 2016, 75.

⁵ Manka & Manka 2016, 148–149; Työhyvinvointi s.a.

lulaulut toteutettiin verkossa.⁶ Oulun hiippakunnan alueella oli kunkin aluehallintoviraston päätöksistä riippuen voimassa erilaisia kokoontumisrajoituksia. Ne sallivat joillakin paikkakunnilla lähes normaalit tilaisuudet, kun taas toisissa osallistujamäärää jouduttiin rajoittamaan tai tilaisuuksia ei voitu järjestää sisätiloissa.⁷ Näissä oloissa Kauneimpia Joululauluja siirrettiin usein ulkotiloihin ja järjestettiin määrällisesti enemmän. Jouluna 2021 molemmissa hiippakunnissa oli voimassa samansuuntaiset ohjeistukset, jotka sallivat kokoontumiset joko rajatulla väkimäärällä tai niin sanotun koronapassin käytöllä. Myös etäyhteydet olivat käytössä monissa seurakunnissa, joko etukäteen tehtyjen tallenteiden, striimauksien tai hybriditilaisuuksien muodossa. Pandemiatilanteen vaikeuduttua rajoituksia kiristettiin vain muutama päivä ennen joulua, mistä johtuen joulunpyhien aikana ja loppiaisena jo valmiiksi suunniteltujen yhteislaulutilaisuuksien järjestäminen ei ollutkaan enää mahdollista.

Tämän artikkelin aineisto koostuu kahdesta vuonna 2022 toteutetusta ryhmäkeskustelusta, joihin kutsuimme kahdeksan kirkkomuusikkoa, neljä Helsingin ja neljä Oulun hiippakunnasta. Valitsimme osallistujat aiemmin toteuttamaamme lomakekyselyyn⁸ annettujen vastausten perusteella tavoitteenamme saada osallistujia erityyppisistä seurakunnista. Lomakkeessa oli kahdeksantoista suljettua kysymystä, jotka käsittelivät Kauneimpien Joululaulujen käytännön toteutusta ja osallistujamääriä ennen koronapandemiaa ja sen aikana. Näiden lisäksi oli viisi avointa kysymystä, joissa kysyttiin yleisesti kokemuksia pandemia-ajan Kauneimmista Joululauluista, niistä tullutta palautetta, kirkkomuusikoiden omaa roolia

⁶ Koronavirustilanne. Ohjeet Helsingin hiippakunnan seurakunnille 2022.

⁷ Oulun hiippakunnan ohjeita koronavirustilanteessa 2022.

⁸ Osana korona-ajan Kauneimpia Joululauluja koskevaa tutkimushankettamme lähetimme alkuvuodesta 2021 suppean sähköpostikyselyn kuuden seurakunnan kirkkomuusikoille ja saimme vastauksia viidestä seurakunnasta. Vastausten pohjalta laadimme sähköisen lomakekyselyn, jonka lähetimme tammikuussa 2022. Kysely lähetettiin Helsingin hiippakunnassa 78 kirkkomuusikolle, joista 21 vastasi (vastausprosentti 26,9). Hiippakunnassa on 30 seurakuntaa ja vastaajat edustivat 16 niistä, joten seurakuntakohtainen vastausprosentti oli 53,3 prosenttia. Oulun hiippakunnassa kysely lähetettiin 112 kirkkomuusikolle ja 19 heistä vastasi (vastausprosentti 17,0). Vastaajat olivat 17 eri seurakunnasta, joten kun hiippakunnassa on yhteensä 62 seurakuntaa, oli seurakuntakohtainen vastausprosentti 27,4. Helsingin hiippakunnan osalta vastaajien määrä on kohtuullinen ja Oulun osalta tyydyttävä, joskin riittävä tämän tutkimuksen toteuttamiseen. Vaikka Oulun hiippakunnasta saatujen vastausten lukumäärä on melko pieni, saimme kuitenkin hyvin informaatiota eri kokoisista seurakunnista sekä maaseutu- että kaupunkiympäristöistä ja erilaisien koronarajoitusten vaikutuspiiristä.

sekä arvioita Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksien toteutuksesta tulevaisuudessa. Tässä artikkelissa hyödynnämme lomakekyselyä vain avoimiin kysymyksiin annettujen vastausten osalta.

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi ryhmäkeskustelun, sillä toivomme ryhmän vuorovaikutuksen tuottavan monipuolisempaa aineistoa kuin mitä olisimme saaneet yksilöhaastatteluilla. Ryhmäkeskustelulla tarkoitamme tilaisuutta, johon osallistujajoukko on kutsuttu paikalle tietyn ajaksi keskustelemaan suhteellisen rajatusta aiheesta.⁹ Keskustelut toteutettiin ennalta valittujen teemojen pohjalta. Keskustelu oli vapaamuotoista ja osallistujat saivat vapaasti kommentoida toistensa ajatuksia, mutta huolehdimme siitä, että kummassakin tapaamisessa käytiin läpi samat aihepiirit. Toimme siis tutkimuksemme kannalta tärkeitä aiheita osallistujille keskusteltavaksi ja kommentoitavaksi.¹⁰

Tavoitteemme ryhmänä tuotetusta yksilöhaastatteluja runsaammasta aineistosta toteutui toivomallamme tavalla. Yhteinen keskustelu palautti mieliin asioita, kokemuksia ja tunteita, jotka yksilöhaastatteluissa olisivat todennäköisesti jääneet unohtuiksi, olihan ensimmäisestä pandemia-ajan joulusta tuossa vaiheessa kulunut jo puolitoista vuotta. Toukokuussa 2022 Helsingissä toteutettu ryhmäkeskus- telu kesti noin kaksi tuntia, mikä translitteroituna tarkoittaa 35 sivun laajuista aineistoa. Saman vuoden heinäkuussa Oulussa toteutettu keskustelu kesti tunnin ja 45 minuuttia, ja translitteroitua tekstiä kertyi 28 sivua. Tässä artikkelissa käytetyissä aineistolainauksissa osallistujat on eritelty juoksevilla numeroinnilla (keskustelulainauksissa K1 = kirkkomuusikko 1 jne. ja lomakekyselyn avovastauksissa V1 = vastaaja 1 jne.).

Ryhmäkeskusteluaineiston ja kyselylomakkeen avovastausten analysointimenetelmänä käytämme temaattista analyysiä.¹¹ Vaikka ryhmäkeskustelutilanteiden ja litteroinnin pohjalta mielessämme olikin alustavia ajatuksia teemoista, lähestyimme aineistoa kuitenkin ilman tiukasti etukäteen määriteltyjä analyysiyksiköitä. Materiaali sisältää monenlaisia teemoja, joista tähän artikkeliin valitsimme kirkkomuusikoiden työroolin ja työhyvinvoinnin sekä niissä tapahtuneet muutokset.

⁹ Valtonen 2005, 223.

¹⁰ Valtonen 2005, 224.

¹¹ Braun & Clarke 2006.

Koska me molemmat tämän tutkimuksen tekijät olemme pohjakoulutukseltamme kirkkomuusikkoja ja työskennelleet kanttoreina Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, oli lähes väistämätöntä, että osa haastateltavista oli meille entuudestaan tuttuja. Emme kuitenkaan kokeneet tämän vaikuttaneen ryhmäkeskustelutilanteisiin ainakaan negatiivisesti.

Sekä kyselylomake- että ryhmäkeskusteluaineisto on pseudonymisoitu. Osallistujien ja heidän seurakuntiansa nimet sekä muita mahdollisia tunnisteita on poistettu. Osallistajat olivat vastatessaan kyselyyn ja osallistuessaan ryhmäkeskusteluun tietoisia tästä ja uskalsivat siksi puhua vapaammin. Heitä oli informoitu kirjallisesti tutkimukseen ja tutkimusaineiston käyttöön liittyvistä tutkimuseettisistä seikoista niin lomakekyselyn kuin ryhmäkeskustelujen yhteydessä.

Vaikka koronapandemia ei ole ohi, on sen vaikutuksia kirkkojen toimintaan jo tutkittu sekä Suomessa¹² että muualla maailmassa, myös seurakunnallisen musiikin näkökulmasta¹³. Esimerkiksi yksi alan tutkijoita ympäri maailmaa kokoavan Christian Congregational Music -konferenssin teemoista elokuussa 2021 oli seurakunnallinen musiikki maailmanlaajuisen koronapandemian myötä (*Congregational Music in the Wake of Covid-19 Global Pandemic*). Laulaminen ja siihen liittyvät tartuntariskit olivat varsinkin pandemian alkuvaiheessa näkyvästi esillä. Aiheeseen liittyvää tutkimusta onkin tehty runsaasti esimerkiksi yhdessä laulamisen ja yhteisöllisyyden näkökulmasta.¹⁴ Lisäksi on tutkittu koronan aiheuttamia työelämän muutoksia.¹⁵

Myös Kauneimpia joululauluja on tutkittu aiemmin. Osana eri yliopistojen ja Kirkon tutkimuskeskuksen yhteistä virsiä ja hengellisiä lauluja koskevaa tutkimushanketta (2010–2014) julkaistiin kolme artikkelia vuosina 2014 ja 2016.¹⁶ Niissä käsitellään seurakuntalaisten henkilökohtaisia odotuksia Kauneimmat joululaulut -tilaisuuksia kohtaan ja motivaatiota osallistua niihin, laulujen sanojen merkitystä ja laulamista sukupolvia yhdistävinä emootioina. Sibelius-Akatemiassa vuonna 2012 tehdyssä tutkimuksessa taas perehdyttiin suomalaisen joulumusiikin konsertteihin ja yhteislaulutilaisuuksiin rituaaleina, jotka sekä ylläpitävät perinnettä että

¹² Esim. Kallatsa & Mikkola 2020; Metso et al. 2021.

¹³ Esim. Takala-Roszczenko 2021.

¹⁴ Esim. van der Sandt et al. 2021, Daffern et al. 2021; Morgan-Ellis 2021.

¹⁵ Esim. Gillberg & Ruokonen 2022.

¹⁶ Laine 2014; Innanen 2014, 2016.

ilmentävät suomalaisen yhteiskunnan kulloisiakin muutoksia. Kauneimpia joululauluja käsiteltiin kyseisen tutkimuksen perusteella kirjoitetussa artikkelissa¹⁷ laajasti. Vaikka Kauneimpia joululauluja on tutkittu aiemmin, on tämä artikkeli ensimmäinen, jossa tilaisuuksia lähestytään niitä toteuttavien kirkkomuusikoiden, ei osallistujien näkökulmasta.

Työroolin muutokset

Piispaankokouksen vuonna 2020 hyväksymän kanttorin ydinosoamiskuvauksen mukaan kanttori ”on musiikin ammattilainen, joka omalla musiikillisella sivistyksellään, muusikkoudellaan (laulu, musiikinjohto, musiikkikasvatus, soittaminen) ja kaikilla lahjoillaan toteuttaa kirkon missiota ja sen kokonaisvaltaista ymmärtämistä palvelemalla seurakuntaa eri tilaisuuksissa”. Tehtäväosaamisen yksityiskohtaisemmassa kuvauksessa korostuvat vuorovaikutus sekä johtaminen, ohjaaminen ja tukeminen.¹⁸ Ydinosoamiskuvaus julkaistiin juuri ennen koronapandemian alkua, joten lähtökohtaisesti sitä laadittaessa tuskin on osattu kuvitella tilannetta, jossa kirkkomuusikon ja seurakunnan välisen vuorovaikutuksen on pakko muuttua digitaaliseksi ja elävässä tilanteessa toteutetun yhteismusisoinnin tallennetuksi tai striimatuksi soolosuoritukseksi. Juuri tämä piirre nousi esille niin kyselylomakkeessa kuin ryhmäkeskusteluissa merkittävimpana muutoksena kirkkomuusikon työroolissa koskien erityisesti Kauneimpia Joululauluja pandemian aikana.

Moni kirkkomuusikko kuvaili ennen koronapandemiaa pidettyjen Kauneimpien Joululaulujen yhteislaulua voimalliseksi ja siten vaikuttavaksi kokemukseksi myös heille itselleen ja jopa niille osallistujille, jotka tulevat vuosi toisensa jälkeen mukaan, vaikka eivät välttämättä itse laula.

Ja sit taas se veisuu kirkossa, jos ajattelee, että [työseurakunnassani] mahtuu se neljä ja puolisataa... Niin se on ihan mahtavaa soittaa ja laulaa, kun on semmonen valtava laulu.
— Ne on aivan huippuhetkiä omassa työssä. (K5)

¹⁷ Hebert et al. 2012.

¹⁸ Kanttorin ydinosoamiskuvaus 2020, 11–13.

Mä aattelin, et justiin tollanen livelaulaminen, laulo sitte mukana tai ei, niin se on kuitenkin fyysinen kokemus siinä tilassa, että se ääni soi toisella lailla kuin se, että sä kattoo koneelta tai telkkarista tai radiosta ja se tulee sieltä tuutista vaan, et se ei oo tilassa, fyysinen. Se on melkein niin ku sä laulasit vaikka pidät suus kiinni. (K2)

Kirkkomuusikkojen kokemukset ovat yhteneviä tilaisuuksiin osallistujien kanssa. Tapani Innasen vuonna 2010 yhdessä tamperelaiskirkossa tekemän kyselyn perusteella osallistujien motiivit osallistua Kauneimpiin joululaulut -tilaisuuteen liittyivät vahvimmin joulun tunnelmaan virittäytymiseen ja perinteeseen sekä yhdessä olemisen tunteeseen, laulamiseen ja kirkkotilaan.

Kyselyssä nousi lisäksi esille myös se, että moni osallistuja kuuntelee mielellään toisten laulua.¹⁹ Kun jouluna 2020 lähes kaikki Kauneimmat Joululaulut -tilaisuudet jouduttiin perumaan, toteutettiin tilaisuuksia etukäteen tehtyinä tallenteina tai striimattuina suorina lähetyksinä. Joulun tunnelmaan virittäytyminen saattoi monen kohdalla toteutua ja perinnekkin näin jatkua, mutta kokemusta yhdessä olemisesta, laulamista ja kirkkotilasta oli vaikea, suorastaan mahdoton siirtää kotisohville. Tämä vaikutti vahvasti myös tutkimukseemme osallistuneiden kirkkomuusikkojen kokemukseen.

Kyselylomakkeen suljettuihin kysymyksiin annettujen vastausten perusteella lähes kaikissa seurakunnissa oli ennen pandemiaa ollut Kauneimmissa Joululauluissa mukana kuoro, useimmissa lisäksi myös muita muusikoita. Jouluna 2020 nämä jouduttiin tiukoista kokoontumisrajoituksista johtuen jättämään pois ja kirkkomuusikko toteutti tilaisuuden musiikin yleensä yksin tai vain muutaman muun henkilön, yleensä seurakunnan toisten työntekijöiden kanssa. Moni tutkimukseemme osallistuneista koki tämän raskaana ja outona. Kokemus oli hyvin erilainen kuin live-tilanteessa. Tilaisuuden luonteen koettiin muuttuneen, kun yhteislaulun sijasta osallistajat seurasivat sooloesitystä ruudulta.

Kun meillä oli sitten ihan työntekijöiden voimin, siinä tais olla kirkkoherra ja toi nuorisotyöntekijä, olikohan siinä dia-

¹⁹ Innanen 2014, 282–283; 2016, 263–264.

konissa. En mä muista enää, mutta minä olin siinä soittamassa kuitenkin. – – Mutta minusta se oli työläs. – – Tuntee, et kun meitä on vähän, niin totta kai siihen laulamiseenkin jo tuli sellasta painetta vähän ja koko siihen juttuun. Että oli se jotenkin... outo. (K5)

Se oli niinku esitys-Kauneimmat, niin... se on konsertti. Ei se oo se, että me yhdessä lauletaan. (K2)

Tätä puuttuvaa yhteisöllisyyden kokemusta analysoi myös eräs lomakevastaaja (V16), joka pohti, että ”tilanne on erilainen, kun pitää kuvitella osallistujat laulamassa, olemassa ’siellä jossakin’. Sitä koettaa hymyillä, osallistaa keholla, ilmeillä, äänensävyllä, vaikkei pysty näkemään striimattaessa kenenkään reaktioita, mahdollisia kysymyksiä, sydämiä tms.” Sama vastaaja totesi myös, että sinänsä soittaminen ja laulaminen on samantyyppistä kuin muutenkin, mutta ”mielikuvitusta pitää käyttää, jotta yhteislaulullisuus omassa musisoimisessa olisi keskiössä”. Striimaamisen myötä Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksien luonne muuttui osallistumisen mahdollistavasta (*participatory*) esityksellisen (*presentational*) suuntaan.²⁰

Kokemukset yhdessä olemisesta ja yhdessä laulamisesta puuttuivat myös jouluna 2021, vaikka silloin saikin kokoontua tilaisuuksiin. Vuorovaikutus maskeja käyttäneen ja turvavälejä pitäneen osallistujajoukon kanssa oli erilaista kuin ennen eikä synnyttänyt yhteisöllisyyden kokemusta, varsinkaan kun osallistujamäärä oli pandemiaa edeltäneisiin vuosiin verrattuna selkeästi pienempi. Tällainen vaikutti usein myös kirkkomuusikon tunnelmaan.

Kyl siel varmaan osa laulo, mut mä en nähny sitä, mä en kuullu sitä. Mä nään vaan niitten silmät... Ni siit tulee just semmonen ”nauttiiks ne täst ollenkaan, laulaaks ne ollenkaan, onks ne yhtään mukana, kuuleeks ne mitä mä laulan”. Mä en niinku saa mitään siitä. (K1)

Yhteislaulun ja yhteisöllisyyden puuttumisen lisäksi moni kirkkomuusikko koki etätoteutukset ahdistavina, koska ne muuttivat heidän työroolinsa

²⁰ Turino 2008, 26; Morgan-Ellis 2021, 6.

live-muusikosta tallennetuksi esiintyjäksi useimpien striimauksien jäädessä verkkoon ainakin kahden viikon ajaksi. Lisäksi monissa tapauksissa kirkkomuusikko oli myös vastuussa striimauksen käytännön toteutuksesta. Yksi lomakekyselyn vastaajista (V38) totesikin, että ”striimauksen räjähtänyt lisääntyminen on asettanut kanttorit aivan uudenlaisten haasteiden eteen; hoitamaan sellaista työsarkaa, joka on lähtökohdaltaan ihan eri ammattialan työtä”.

Ammatillisesta näkökulmasta moni kirkkomuusikko oli harmissaan siitä, että vaikka heillä oli halu laadukkaaseen toteutukseen, todellisuus oli usein jotain aivan muuta. Käytössä ollut tekniikka ei useinkaan ollut musiikin kannalta laadukasta, jolloin esimerkiksi bassotaajuudet katosivat, mikä teki urkujen rekisteröinnistä vaikeaa. Ylipäätään osallistujat alleviivasivat sitä, että se mikä toimii paikan päällä, ei toimi etäyhteyksien välityksellä, ja päinvastoin. Ongelma oli siinä, että Kauneimpia Joululauluja yritettiin ikään kuin siirtää kirkosta mahdollisimman totutussa muodossa kotisohvien ääreen, mutta musiikin laatu kärsi siitä.²¹ Yksi kirkkomuusikko vertasi etätoteutuksia televisiolähetysiin:

Se mikä live-tilanteessa toimii, ni kuulostaa ihan erilaiselta niinku näytöltä katsottuna. Siis että eihän noi niinku isot tuotantoyhtiötkään... telkkariin tehään ihan eri kamaa, kun mitä tehdään live-konsertteihin. Siis tai eri lailla. (K1)

Sama osallistuja jatkoi pohdintaa etäyhteyksin toteutettujen tilaisuuksien haasteista laajemmin oman muusikkouden ja identiteetin näkökulmasta. Kanttorin ydinosamiskuvauksen mukaan musiikin monipuolinen suunnittelu ja toteuttaminen edellyttää kirkkomuusikolta itsereflektiota oman osaamisen laadun ja tilanteen edellyttämän osaamisen suhteen.²² Korona-aikana moni kirkkomuusikko koki, että heillä ei ollut täysin uudenlaisen tilanteen edellyttämää osaamista ja itsereflektio saattoi kääntyä myös itse-kritiikiksi tai pettymyksen kokemukseksi.

Mä koen, että monella tavalla haastaa omaa identiteettiä...
kyl mä ajattelen, et kyl kanttorin tehtävä on ainakin pitkälti

²¹ Pandemia-ajan livestriimaamisen haasteista kirjoittavat myös esim. Bryson et al. 2020, 367.

²² Kanttorin ydinosamiskuvaus 2020, 12.

ollu livemuusikon tehtävä... ja sit yhtäkkiä siin hetkessä mukautuakin täysin toisenlaiseen tilanteeseen. Et se ei olekaan livemusiikkia, mut samoilla eväillä ja, niin kuin sä [K3] sanoit, huonoilla laitteilla, kotikutosella menetelmällä ja näin, niin... Se häpeän kanssa kamppailu koko ajan siitä, että kylmä tiedostan, että mun laulu kuulostaa ihan karseelta, jos siihen, siis tv-ruudulta katsottuna, jos siihen ei saada kaikua, mitä nyt laitetaan kaikille laulajille, jotka telkkaris esiintyy, niin ne miksaataan ja kaiutetaan... (K1)

Kuten Anna Helenius toteaa kanttorin ammatillista identiteettiä käsittelevässä artikkelissaan, ”kanttori musisoi omalla äänellään ja nimellään, joka löytyy lehdestä, nettisivuilta tai vaikkapa siunauksen ohjelmalehtisestä”.²³ Pandemia-aika toi tähän uuden ulottuvuuden, kun tilaisuuksien tallenteet olivat katsottavissa seurakuntien verkkosivuilla tai sosiaalisessa mediassa vielä tilaisuuden jälkeenkin.

Kaikista edellä esiin tuoduista striimauksiin ja tallenteisiin liittyvistä piirteistä johtuen osa kirkkomuusikoista koki Kauneimpien Joululaulujen ja myös muiden tilaisuuksien etätoteutukset lähes pelkästään negatiivisena asiana, johon oli pakko mennä mukaan poikkeuksellisessa tilanteessa, mutta jota he eivät tilanteen normalisoiduttua halua jatkaa.

Striimaus ei oo mun juttu, vaan se on pakko silloin, kun ollaan siinä tilanteessa. (K2)

Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus, vaan moni kirkkomuusikko koki oppineensa etätoteutusten myötä uusia taitoja, jotka ovat hyödyllisiä myöhemminkin. Muutamat vastaajat olivat suorastaan innostuneita niistä. Moni tutkimukseen osallistuja sijoittui kuitenkin välimaastoon eli koki etätoteutukset sekä hyvänä että rasittavana asiana. Yksi ryhmäkeskustelun osallistuja sanoitti positiivisen kokemuksen korona-aikana paljon julkisuudessa käytetyllä ilmaisulla ”digiloikka”:

Paljon hyvää. Ja hyvä, et otettiin digiloikkaa ja pystyn tekemään nyt Facebook-päivityksen. – – Tulipa nyt tehty joku

²³ Helenius 2020, 148.

digiloikka itsellenikin, kun en ollu Facebookissa ollut aiemmin. (K4)

Sama henkilö oli kuitenkin monien muiden tavoin turhautunut siitä, että usein tekniikka ei pelannutkaan toivotulla tavalla. Korkeaan laatuun pyrittiin, mutta kun ei oltu ääni- ja kuvatuotannon ammattilaisia, lopputulos kotisohville ei useinkaan vastannut sitä, mitä olisi haluttu tarjota.

Mutta sitten paljon oli huonoa. Et silloin ekana jouluna niin ilmeisesti ei ollu tolla iPhonella ja Facebookilla... niil oli joku häikkä, että sitten me oltiin hankittu hienot laitteet, ja... millä ois pitänyt saada hyvät äänet ja mun kännykällä ois saanut, joka olis sit Samsung, Android-järjestelmä. Mut sitten meil oli – – Kauneimmat Joululaulut, ja mä olin taas hommattu tän miksaajan. – – Hirveen hienolt kuulosti siellä tyhjässä kirkkosalissa, mut sitte ku se iPhone ja Facebook ei ollu sillä hetkellä... eli Apple ja Facebook ei ollu sopimuksessa, ni eihän siihen tullu ku sen kännykän oman mikin äänet, vaik meil oli johto sisällä, ni se ei ottanut niitä. Ihan turhaan tehtiin. (K4)

Tallenteiden ja striimauksien rinnalla erityisesti jouluna 2021 monet Kauneimmat Joululaulut -tilaisuudet toteutettiin ulkona. Kyselylomakkeen suljettujen vastausten perusteella tämäkin oli useimmille vastaajille uutta, sillä ennen pandemiaa ulkotilaisuuksia oli järjestetty vain harvoissa seurakunnissa. Tilaisuuksien keskittämisen juuri kirkkoihin voi nähdä vahvasti perinteeseen liittymisenä, joka nousi merkittävänä motiivina esille myös Innasen edellä mainitussa kyselytutkimuksessa: monet ihmiset haluavat tulla kokemaan joulun tunnelmaa nimenomaan kirkkotilaan.²⁴ Myös Noora Laineen vuonna 2013 toteuttamassa kyselyssä peräti 76 prosenttia vastaajista toivoi Kauneimpien Joululaulujen järjestämistä nimenomaan kirkkosalissa.²⁵ Lisäksi sisätilat sopivat yleensä akustisesti ulkotiloja paremmin yhdessä laulamiseen.

²⁴ Innanen 2014, 282–283; 2016, 263–264.

²⁵ Laine 2014, 262–263.

Useampi kirkkomuusikko toikin esille, kuinka seurakunnan muut työntekijät olivat innokkaita siirtämään tilaisuuksia ulos. Kirkkomuusikot eivät innostuneet vastaavalla tavalla, koska oman alansa ammattilaisina he tiesivät, että ulkona laulaminen ja soittaminen, varsinkin pakkasessa, on äänelle ja herkästi paletuville sormille vaativaa, jopa vaarallista. Kyseessä ei siis ollut vain muutos työroolissa, vaan työturvallisuuskysymys, sillä soittimia ei soiteta käsiin kädessä ja kuiva pakkasilma väsyttää lauluäänne nopeasti. Vastaavasti lämpimämmässä säässä on sateen ja kosteuden riski, minkä vuoksi soittimia ei uskalleta tuoda ainakaan taivasalle, olipa kyseessä sitten akustiset tai sähköiset instrumentit. Tätä kirkkomuusikoiden näkökulmaa tuntui muiden olevan vaikea ymmärtää.

Alko semmonen keskustelu, kun mua ärsytti aivan mielettömästi. Se oli nimenomaan tätä näin, että ”kaikki on mahdollista järjestää ulkona”. – – Se ei kerta kaikkiaan oo niin. Sitte toine, että et voi edellyttää, et niin ku kanttorin pitää hoitaa Kauneimmat Joululaulut -tapahtumaa tunti niinku pakkases, ku ei tiedä, mitä se on. (K3)

Yksi ryhmäkeskustelun osallistuja (K8) oli ratkaissut tämän pulman äänittämällä etukäteen säestykset ja tallentamalla ne pilvipalvelussa jaettuun kansioon, jolloin muutkin seurakunnan työntekijät pystyivät niitä hyödyntämään. Itse tämä kirkkomuusikko tallensi ne puhelimeensa ja keskittyi varsinaisessa tilanteessa vain laulamiseen. Laulua hän ei kuitenkaan halunnut tallentaa, koska tällä toteutuksella säilyi live-tilaisuuden tunnelma.

Myös molempina jouluna ainakin osalla alueista voimassa olleet osallistujamäärän rajoitukset sekä jouluna 2021 käytössä ollut koronapassi sai tutkimuksemme osallistujia kantamaan sellaista vastuuta, joka ei heidän viralliseen työnkuvaansa kuuluisi. Muiden työntekijöiden tavoin myös moni Kauneimpien Joululaulujen musiikista vastannut kirkkomuusikko seiso i tilaisuuden alussa ovella tarkistamassa koronapasseja tai laskemassa milloin osallistujamäärä tuli täyteen. Vaikka kirkkomuusikot ymmärsivät rajoitusten ja turvallisuusohjeistusten merkityksen, kokivat he silti niiden käytännön toteutuksen usein vaikeana.

Sanooko se sille viimeselle – 21. mummeli – että kuule sori, rollaattori kouraan ja kotia, että tässä meni nyt näitten joululaulujen raja. (K6)

Moni tutkimuksen osallistuja piti ihmisten käännättämistä ovelta kirkon sanoman näkökulmasta ongelmallisena – kirkon kun pitäisi olla olemukseltaan kaikille avoin ja sisäänsä sulkeva. Muutama kyselylomakkeen vastaaja vastusti suorastaan kiivaasti nimenomaan koronapassin tarkistamista kirkon ovelta. Käytännössä koronapassi tarkoitti EU:n koronatodistusta, jota näyttämällä todistettiin, että kyseinen henkilö oli saanut koronakotituksen, tuoreen negatiivisen koronatestituloksen tai oli sairastanut koronan.²⁶ Koronapassiin liittyi sekin ongelma, että niin kirkkomuusikot kuin heidän kertomansa mukaan myös monet seurakuntalaiset kokivat ohjeistukset sen käytöstä ristiriitaisina. Näin siksi, että jouluna 2021 voimassa olleen ohjeistuksen mukaan jumalanpalveluksiin, jotka katsottiin uskonnonharjoitukseksi, sai osallistua ilman koronapassia, mutta Kauneimpiin Joululauluihin ei, koska ne olivat ohjeistuksen mukaan yhteislaulutilaisuuksia, eivät uskonnonharjoitusta.²⁷

Ja sitten oli kuitenkin kirkossa näitä Kauneimmat Joululaulu -messuja, ja sinne ei ollu passia, ja sekin herätti kysymystä, että miksi sinne saa sitten tulla laulamaan ilman passia ja ite Kauneimpiin Joululauluihin ei saa tulla ilman passia. (K7)

Jotta vältyttiin koronapassien tarkistamiselta, moni seurakunta muutti Kauneimmat Joululaulu -tilaisuuksia messuiksi tai lisäsi ohjelmaan sen verran hartaudellisia aineksia, että tilaisuus pystyttiin otsikoimaan jumalanpalveluselämään viittaavalla nimellä.

Yhteenvetona kirkkomuusikon työroolin muutoksista voi todeta, että Kauneimpien Joululaulujen uudenlaiset toteutustavat veivät monen kirkkomuusikon alueelle, johon he eivät kokeneet ammattitaitonsa riittävän tai toimenkuvansa venyvän. Musiikin, yleensä vieläpä akustisen livemusiikin, ammattilaisesta tuli työntekijä, jolta odotettiin myös monenlaisia

²⁶ Koronapassi s.a.

²⁷ Koronavirustilanne. Ohjeita Helsingin hiippakunnan seurakunnille 2022; Oulun hiippakunnan ohjeita koronavirustilanteessa 2022.

musiikin ulkopuolisia taitoja. Muutamat vastaajat tämä sai jälleen innostumaan, mutta osa koki sen rasittavana. Varsin moni kirkkomuusikko näki tämän työroolin laajenemisen kuitenkin neutraalina muutoksena, johon oli luontevaa sopeutua pandemiatilanteen poikkeuksellisuuden vuoksi.

Mä ajattelen, että korona on muuttanut sitä työnkuvaa entisestään siihen yleismies jantunen -suuntaan. – – ainakin tollases pienessä seurakunnassa, mis mä oon ollut töissä... et jos joskus jotkut edeltäjät on pystyneet olemaan vain musiikin alan työntekijöitä, niin viimestään korona jotenkin muutti sitä siihen, et kun sä tosiaan itte joudut oleen tekniikan alan asiantuntija ja muuta, sä joudut itte miettiin, et näyttääks tää kuvassa hyvältä, koristelet alttaria siellä, pistät pöytäliinaa, systeemiä ja visuaalista ja sellaista, osaatko leikata ja editoida videoita... – – et tavallaan se oma tontti ei o vaan se tilaisuuden musiikkiosuus vaan sust on tullu myös vähän suntio ja muuta – kiitos sen, että ollaan tehty niitä nauhoja. (K1)

Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä, missä määrin palataan sellaiseen kirkkomuusikoiden työnkuvaan ja työrooliin, joka vastaa heidän koulutustaan ja osaamistaan nimenomaan muusikkona. Toisaalta on myös mahdollista, että virkojen toimenkuvat laajenevat ja kirkkomusiikon työhön sisällytetään aiempaa enemmän myös muita kuin musiikillisia tehtäviä. Tällöin tosin vaarana on, ettei mihinkään työn osa-alueeseen ole mahdollista keskittyä täysipainoisesti.²⁸

Työhyvinvoinnin näkökulma

Työhyvinvoinnin ja työssä jaksamisen näkökulmasta pandemia-aikaan liittyi monenlaisia tunteita ja kokemuksia, negatiivisia ja positiivisia. Osa tutkimukseen osallistuneista koki pandemia-ajan uuvuttavana. Työn tekemisen tapa muuttui ja siihen sisältyi paljon uutta ja epävarmaa, mikä vai-

²⁸ Engström et al. 2020, 110.

kutti heikentävästi jaksamiseen. Yksi ryhmäkeskustelun osallistuja sanoitti sen seuraavasti:

Ja sit se fiilis mikä siis nousee [kun miettii pandemia-aikaa] on niinku se semmonen uupumus. – – Ainakaan meidän seurakunnassa, eikä itsellä ollu niinku paukkuja jonkun megalomaanisen virtuaalitapahtuman järjestämiseen enää sitten toisena koronajouluna. – – Siitä oli paljon otsikoita, kirkko ottaa digiloikan. Et jotenki se paine siitä, että tähän on uusi ovi, joka avataan niinku entistä vireämpään seurakuntatoimintaan, tämä koronan aiheuttama digiloikka. Et semmosii tunteita nousee, semmosii niin ku ahdistuksen tunteita ja sitä, että mun pitäis olla paljon enemmän, mun pitäis riittää... Tai et mä en riitä mihinkään... (K1)

Sekä vuonna 2020 että 2021 juuri joulun alla pandemiaan liittyvät toimintaohjeistukset ja rajoitukset muuttuivat tiuhaan tahtiin ja tulivat voimaan suhteellisen nopealla varoitusaajalla. Hiippakuntien tuomiokapitulit laativat alueidensa seurakunnille toimintaohjeet aluehallintovirastojen ohjeistusten pohjalta.²⁹ Nämä ohjeet ja rajoitukset vaikuttivat myös Kauneimpien Joululaulujen toteutukseen tai toteuttamatta jättämiseen. Muun muassa ”epävarmuus”, ”epätietoisuus” ja ”epämääräisyys” olivat sanoja, joita sekä lomakekyselyn että ryhmäkeskustelun osallistujat käyttivät ohjeistuksiin liittyen. Eräs kirkkomuusikko kuvasi tilannetta seuraavasti:

[V]iime jouluna oli sitä jännitystä niinkö tosiaan viimeseen asti, että kapitulilta tulee ohje tänään kello kuuteentoista mennessä, ja huomenna pitäisi jo olla tilaisuus. Ja toteutuuko vai eikö. Oli tämmöstä jännitystä. – – Mutta kuitenkin piti täysillä suunnitella ne ja laulut mieltä valmiiksi ja ettiä nuotit ja sitten vaan jännittää, että toteutuuko se vai eikö. (K7)

²⁹ Ks. Koronavirustilanne. Ohjeita Helsingin hiippakunnan seurakunnille 2022 ja Oulun hiippakunnan ohjeita koronavirustilanteessa 2022.

Yksi merkittävimmistä työhyvinvointia lisäävistä tekijöistä on työn hallinnan tunne.³⁰ Edellä mainitut epävarmuuden, epätietoisuuden ja epämääräisyyden kokemukset viittaavat hallinnan tunteen puutteeseen, joka vaikuttaa työhyvinvointia heikentävästi. Marja-Liisa Manka ja Marjut Manka toteavat, että yksilö voi tulkita työstä syntyvän paineen joko positiivisena tai negatiivisena. Heidän mukaansa jonkinasteinen paine on tärkeä työn osatekijä, joka voi auttaa työntekijää kehittymään työssään. Edellytyksenä on kuitenkin se, että työn vaatimukset, voimavarat, tuki ja hallinnan tunne ovat tasapainossa keskenään. Jos tämä ei toteudu, paineesta tulee työhyvinvointia heikentävää, ja se voi johtaa uupumiseen.³¹

Kati Tervo-Niemelä toteaa juuri ennen koronapandemiaa julkaistussa kanttoreiden työhyvinvointiin liittyvässä artikkelissaan, että hänen tutkimuksessaan ”joka seitsemäs kanttori luokituu loppuun palaneeksi tai sellaisessa vaarassa olevaksi”.³² Korona-ajan työhyvinvoinnin ja työssä jaksamisen tilanne seurakunnissa on arvioitu melko hyväksi.³³ Tuoreen tutkimuksen mukaan kirkkomuusikot kuitenkin kokevat enemmän uupumusta ja loppuun palamista kuin väestö keskimäärin.³⁴ Keväällä 2022 toteutetun AKI-liittojen jäsenkyselyn mukaan kanttoreista noin joka kolmas (30 %) koki haasteelliseksi jaksaa työmääränsä kanssa. Tilanteessa ei kuitenkaan ole tapahtunut muutosta, sillä kokemukset ovat olleet samantaisia jo ennen pandemiaa.³⁵

Työtä rajoittaneet koronaohjeistukset eivät olleet pelkästään negatiivinen asia. Tämä on tullut esiin myös esimerkiksi kirkon työntekijöille ja luottamushenkilöille suunnatussa koronakyselyssä, jossa todetaan, että pandemia-aikana ”työtapojen muutoksissa oli useimmiten sekä kuormittavia että jaksamista edistäviä tekijöitä”.³⁶ Vaikka alati muuttuvat ohjeistukset lisäsivät epämääräisyyttä kirkkomuusikoidenkin työssä, joillekin korona-aika toi kuitenkin samalla myös helpotusta aiempaan uuvuttavaan työtahtiin erityisesti juuri jouluaikana.

³⁰ Manka & Manka 2016, 28.

³¹ Manka & Manka 2016, 174–175.

³² Tervo-Niemelä 2020, 222.

³³ Salminen 2021, 8.

³⁴ Kuusi et al. 2022, 10.

³⁵ Tervo-Niemelä 2022, 23.

³⁶ Salminen 2021, 10.

[M]ullahan on yleensä ennen jouluaika ollut hirveän kiireistä. Ollut töitä aivan kamalasti ja jouluaatto on mennyt niin ku maitohapoilla melkein, että on ollut niin väsynyt. Nyt kahtena edellisenä vuonna sitä väsymystä ei ole ollut, koska työtä on ollut vähemmän. (K7)

[K]yllä mä salaisesti nautin siitä, ettei oo niin hirveen kiire joka paikkaan. (K5)

Tutkimuksemme osallistujien kahdensuuntaiset kokemukset työn kuormittavuudesta pandemia-aikana ovat samassa linjassa kuin AKI-liittojen jäsenkyselyn tulokset, joiden mukaan lähes puolet kyselyyn osallistuneista kanttoreista koki työnsä kuormittavuuden kasvaneen jonkin verran tai merkittävästi, mutta samanaikaisesti joka kolmas kanttorivastaaja arvioi kuormittavuuden vähentyneen.³⁷

Musiikin tekemisen ohella kiinnostus ihmisten kohtaamiseen ja ihmisten kanssa työskentelyyn on koettu kanttorin työssä työhyvinvointia lisääväksi tekijäksi.³⁸ Tätä jouduttiin pandemia-aikana rajoittamaan merkittävästi, mikä tuli esille myös ryhmäkeskusteluaineistossamme. Laura Kallatsan ja Sini Mikkolan korona-ajan ehtoollisenviettoa käsittelevässä artikkelissa nousi esiin kaipauksen teema.³⁹ Kaipaus kuvaa hyvin myös monen kirkkomuusikon kokemuksia pandemia-ajalta: kaivattiin ihmisten pariin, yhdessä tekemisen ja yhdessä kokemisen äärelle.

Mutta onhan se, se nautinto on... että ihmisten tapaaminen... se mikä on ollut tyyppillistä, että mennään vaikka koteihin tai kouluun, johon kokoonnutaan ja tavataan ihmisiä ja kyläläisiä, niin kyllähän se on niinku sellanen tietyllä tavalla myös voimaannuttava asia tässä työssä. Että sehän puuttui siitä jollakin lailla kokonaan silloin. (K5)

Varsinkin pandemian alkuvaiheessa laulaminen luokiteltiin toiminnaksi, jota olisi syytä välttää. Esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Ter-

³⁷ Tervo-Niemelä 2022, 21–22.

³⁸ Tervo-Niemelä 2020, 221.

³⁹ Kallatsa & Mikkola 2020, 20.

veyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteisessä linjauksessa lokakuussa 2020 todetaan, että ”kuorolauluun on liittynyt tutkimusten mukaan suurentunut tartuntariski”.⁴⁰ Tämä heijastui vahvasti kirkkomuusikoiden työhön, johon laulaminen ja erilaisten yhteislaulutilaisuuksien järjestäminen kuuluvat olennaisena osana.

Yks, jota ite tossa oon miettinyt, joka tavallaan on vähän jäytännyt koko aikana, on että koska tämä laulu on niin ku se pahin koronan levittäjä. Ja se on ollut niin ku... tuntuu tavallaan sitten, että no oonko minä nyt joku taudin aiheuttaja, jos minä järjestän jonkun laulutilaisuuden. Tavallaan semmonen, että jos miettii tätä omaa jaksamista, niin sitten tavallaan tämmösen kysymyksen kanssakin on joutunut pohtimaan... (K8)

Tällaiset kokemukset voivat entisestään lisätä työhön liittyviä epävarmuuden ja epätietoisuuden tunteita ja sitä kautta kasvattaa yksilön kokemaa kuormitusta työssä.

Tutkimukseen osallistujat toivat myös esiin ajatuksiaan pandemian vaikutuksista työyhteisöihinsä. Eräs lomakekyselyn vastaaja (V18) kuvasi, että Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksien livestriimaus oli työyhteisölle positiivinen ponnistus ja antoi kokemuksen onnistuneesta yhteistyöstä. Toinen (V26) taas totesi, että moniammatillinen yhteistyö vahvistui, kun bändeissä ja soitinyhtyeissä oli työntekijöitä monilta eri työaloilta. Samanlaisia kokemuksia tuli esille myös ryhmäkeskusteluissa. Nämä ovat linjassa Veli-Matti Salmisen vuonna 2021 ilmestyneen tutkimuksen kanssa, jonka mukaan työalojen rajat ylittävä toiminta ja totutusta poikkeavat työtavat ovat voineet myös lisätä työntekijöiden voimavaroja korona-aikana.⁴¹ Myönteiset kokemukset uudeltaisesta yhdessä tekemisestä ovat voineet lisätä työyhteisön positiivista ilmapiiriä, joka puolestaan on yksi työhyvinvointia lisäävistä tekijöistä.⁴²

⁴⁰ Koronaviruksen tartuntariski sisätiloissa järjestettävässä liikunta- ja kulttuuritoiminnassa 2020.

⁴¹ Salminen 2021, 10.

⁴² Työhyvinvointi s.a.

Ryhmäkeskusteluissa osallistujat pohtivat myös tulevia jouluja. Pandemia-ajan myötä on syntynyt uusia tilaisuuksien toteuttamismuotoja ja -ideoita, mutta joillakin kirkkomuusikoilla ne nostivat huolen tulevasta työmäärästä, varsinkin kun joulun aika on jo ennestään ollut vuoden työläintä.

Ja sit taas toisaalta jos mulle jotain lisää tulee pienessä seurakunnassa, niin eihän meitä tekijöitä oo muuta kun me, edelleen samat ihmisethän sen tekee kaiken. Jos mä alan miettiä, että baareihin halutaan kanssa sinne ja tuonne ja tänne, niin se oon sitten minä, joka siellä on. (K5)

Työssäjaksamisen näkökulmasta katsottuna jotakin pitäisi siis jättää pois, jos uusia toteutustapoja halutaan lisää. Toisaalta striimaukset ja tallenteet nähtiin yhtenä tapana keventää kirkkomuusikoiden joulun ajan työtaakkaa, koska silloin tilaisuuksien kokonaismäärä voisi olla pienempi.

Johtopäätökset

Sekä kyselylomakkeen että ryhmäkeskustelujen pohjalta on yhteenvedona helppo todeta, että kirkkomuusikot kokivat koronapandemian vaikutuksen Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksiin hyvin eri tavoin ja suorastaan vastakkaiset tunteet olivat valloillaan. Samaan aikaan kun osa kirkkomuusikoista koki helpotusta työmäärän vähentymisestä, osa oli ahdistunut siitä, ettei Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksia saanut järjestää. Jotkut kokivat uudenlaiset toteutustavat innostavina, toiset taas ”pakkopullana”, josta halutaan eroon heti, kun se on mahdollista. Kun osa kirkkomuusikoista koki uudenlaisen teknologian käytön ammattitaitoa kehittävänä ja tulevaisuuden kannalta hyödyllisenä, oli se toisille jotain, minkä he eivät katso kuuluvan heidän työhönsä ja johon he suostuivat vain poikkeusoloissa. Koronapandemian vaikutus työyhteisöönkin oli kahtalainen: osa kirkkomuusikoista koki, ettei heidän työtään ja ammattitaitoaan arvostettu, kun taas toisten mielestä esimerkiksi Kauneimpien Joululaulujen järjestäminen poikkeusoloissa lähensi työyhteisöä ja kirkasti yhteistä työnäkyä.

Tutkimusten mukaan iso joukko kirkkomuusikoita kokee työssä jakamisen haasteellisena, ja tämä on ollut tilanne jo ennen pandemia-aikaa. Työhyvinvointia edistävän ja sitä heikentävän paineen näkökulmasta niillä, jotka ovat jo valmiiksi uupuneita työhönsä, pandemia-ajan mukanaan tuoma epäselvyys ja työn hallinnan puute ovat ehkä entisestään kasvattaneet negatiivista painetta. Toisaalta ne, joiden voimavarat työn tekemiseen ovat olleet hyvät, ovat saattaneet kokea pandemia-ajan vaatimukset positiivisena haasteena. Tämä selittää osaltaan kahtiajakautuneita ja monesti hyvin vastakkaisia kokemuksia.

Lopuksi on syytä muistuttaa, että koronapandemia ei tätä kirjoitettaessa syksyllä 2022 ole vielä ohi. Vaikka tällä hetkellä suomalainen yhteiskunta on vapaasti auki, on mahdollista, että koronatilanne kääntyy huonompaan suuntaan ja tulevinakin jouluna on jonkinlaisia kokoon-tumisrajoituksia tai muita poikkeusolojen ohjeistuksia. Siksi jatkamme aineiston keräämistä tähän tutkimushankkeeseen niin kauan kunnes voidaan viettää joulua ilman minkäänlaisia koronan aiheuttamia rajoituksia tai ohjeistuksia. Vasta ”normaalin” joulun myötä pääsemme tarkastelemaan sitä, muuttuiko Kauneimmat Joululaulut -tilaisuuksien suunnittelu ja toteutus pysyvästi siten, että sillä on vaikutusta kirkkomuusikoiden työrooliin ja työhyvinvointiin verrattuna kokemuksiin ennen pandemiaa. On myös mahdollista, että monissa seurakunnissa palataan korona-aikaa edeltäneisiin käytäntöihin, jolloin joulut 2020 ja 2021 jäävät vain poikkeukselliseksi muistoiksi. Joka tapauksessa toivottavaa olisi, että keskustelu jatkuisi ainakin niistä kirkkomuusikoiden työrooliin ja työhyvinvointiin liittyvistä haasteista, jotka pandemian aiheuttama poikkeuksellinen tilanne nosti uudella tavalla esiin.

Lähteet

Sähköinen lomakekysely Helsingin ja Oulun hiippakuntien seurakunnissa toimiville kirkkomuusikoille tammi-helmikuussa 2022. Yhteensä 40 vastaajaa (V1–V40).

Ryhmäkeskustelu Helsingissä 31.5.2022 (kesto n. 2 h) ja Oulussa 12.7.2022 (kesto n. 1h 45min). Yhteensä kahdeksan osallistujaa (K1–K8).

Kirjallisuus

- Braun, Virginia & Victoria Clarke (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3:2, 77–101.
- Bryson, John R., Lauren Andres & Andrew Davies (2020). COVID-19, Virtual Church Services and a New Temporary Geography of Home. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 111:3, 360–372. DOI: 10.1111/tesg.12436.
- Daffern, Helena, Kelly Balmer & Jude Brereton (2021). Singing together, Yet Apart: The Experience of UK Choir Members and Facilitators During the Covid-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology* 12:624474. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.624474.
- Gillberg, Susanna & Inkeri Ruokonen (2022). Varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksiä koronapandemian aiheuttamista muutoksista työssä keväällä 2020. *Kasvatus ja Aika* 16:1, 42–66. DOI: 10.33350/ka.111295.
- Engström, Katarina, Veli-Matti Salminen & Teija Tuukkanen (2020). Kanttori – Seurakunnan musiikin moniosaaja. *Kirkon muusikko arjessa ja pyhässä*. Toim. Veli-Matti Salminen, Jorma Hannikainen & Kaija Huhtanen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 132. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 71–114.
- Hebert, David, Alexis Anja Kallio & Albi Odendaal (2012). Not so Silent Night: tradition, transformation and cultural understandings of Christmas music events in Helsinki, Finland. *Ethnomusicology Forum* 21:3, 402–423.
- Helenius, Anna (2020). Kanttorin ammatillinen identiteetti. *Kirkon muusikko arjessa ja pyhässä*. Toim. Veli-Matti Salminen, Jorma Hannikainen & Kaija Huhtanen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 132. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 131–154.
- Innanen, Tapani (2014). Laulaminen Kauneimmat joululaulut -tapahtumassa sukupolvia yhdistävinä emootioina. *Virsi ja laulu Suomessa. Tekstit, kokemus ja kasvatus*. Toim. Tapani Innanen & Veli-Matti Salminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 120. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 277–310.
- Innanen, Tapani (2016). The Finnish Most Beautiful Christmas Songs “in the minor tune land of melancholy” – a case study of one sing-along event. *Hymn, Song, Society*. Toim. Tapani Innanen & Veli-Matti Salminen. Publications, The Church Research Institute 63. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 255–283.
- Kallatsa, Laura & Sini Mikkola (2020). ”Olimme kaikki osallisia ’kaipuun sakramentista’”. Ehtoollinen ja kirkkoherrojen kokemukset Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa koronakeväänä 2020. *Uskonnontutkija – Religionsforskaren* 9:2. DOI: 10.24291/uskonnontutkija.v9i2.100611.
- Kanttorin ydinosamiskuvaus* (2020). Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Kanttorin+ydinosamiskuvaus+2020.pdf/32ea5481-733c-1aa6-e8ba-a2f24b40f50d?t=1604574856291> (luettu 31.8.2022).

- Kauneimmat Joululaulut (2022). *Suomen Lähetysseura*. <https://kauneimmatjoululaulut.fi> (luettu 31.8.2022).
- Koronapassi (2022). *Sosiaali- ja terveysministeriö*. <https://stm.fi/koronapassi> (luettu 31.8.2022).
- Koronaviruksen tartuntariski sisätiloissa järjestettävässä liikunta- ja kulttuuritoiminnassa (2020). *Opetus- ja kulttuuriministeriö & Terveys- ja hyvinvoinnin laitos*. <https://okm.fi/documents/1410845/22330894/OKM+THL++suositus+harrastustoimintaan+sisätiloissa+231020+.pdf/523054b5-0b90-0f02-fc35-d10ab5074f04/OKM+THL++suositus+harrastustoimintaan+sisätiloissa+231020+.pdf?t=1603446622059> (luettu 18.8.2022).
- Koronavirustilanne. Ohjeet Helsingin hiippakunnan seurakunnille (2022). <https://helsinginhiippakunta.fi/koronavirustilanne/> (luettu 18.8.2022).
- Kuusi, Tuire, Satu Viertiö, Anna Helenius & Kati Tervo-Niemelä (2022). Health and Well-Being of Church Musicians during the COVID-19 Pandemic – Experiences of Health and Work-Related Distress from Musicians of the Evangelical Lutheran Church in Finland. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 19. DOI: 10.3390/ijerph19169866.
- Laine, Noora (2014). Kauneimmat joululaulut -tapahtumaan kohdistuvat seurakuntalaisten laatuodotukset. *Virsi ja laulu Suomessa. Tekstit, kokemus ja kasvatus*. Toim. Tapani Innanen & Veli-Matti Salminen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 120. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 248–276.
- Manka, Marja-Liisa & Marjut Manka (2016). *Työhyvinvointi*. Helsinki: Talentum Pro.
- Metso, Pekka, Laura Kallatsa, Sini Mikkola & Talvikki Ahonen (2021). Kokeemukset hengellisestä yhteydestä ja hengellisyyden muutoksesta koronapandemian aikana Suomen ortodoksisessa ja evankelis-luterilaisessa kirkossa. *Diaconian Tutkimus* 2, 55–76. DOI: 10.37448/dt.109489.
- Morgan-Ellis, E. M. (2021). “Like Pieces in a Puzzle”: Online Sacred Harp Singing During the COVID-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology* 12:627038. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.627038.
- Oulun hiippakunnan ohjeita koronavirustilanteessa (2022). *Oulun hiippakunta*. <https://oulunhiippakunta.fi/kriisin-kohdatessa> (luettu 31.8.2022).
- Salminen, Veli-Matti (2021). Seurakuntatyö pitkittyneessä poikkeustilassa. Raportti kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden koronakyselystä 2021. *Kirkon tutkimuskeskus*. https://evl.fi/documents/1327140/50112189/Raportti+KTK+koronakyselystä+2021_Saavutettava2.pdf/8bbd3528-7bb1-1ccb-acac-12604e78abf2?t=1615545968213 (luettu 30.8.2022).
- van der Sandt, Johann, Helmut Schaumberger, Antonella Coppi, Sanna Salminen & Motje Wolf (2021). Singing is what we do (together) – redefining ‘together’. A comparative study. *Formazione & Insegnamento* 16:3, 28–54. DOI: 10.7346/-fei-XIX-03-21_03.
- Takala-Roszczenko, Maria (2021). Kirkkokuorolaiset ja koronapandemia keväällä 2020: Raportti ortodoksisille kirkkokuoroille suunnatusta kyselystä. *Ortodok-*

- sia 61, 100–119. https://ortodoksia.fi/ojs_3.1/index.php/ortodoksia/article/view/182 (luettu 31.8.2022).
- Tervo-Niemelä, Kati (2020). Kanttoreiden työhyvinvointi. *Kirkon muusikko arjessa ja pyhässä*. Toim. Veli-Matti Salminen, Jorma Hannikainen & Kaija Huhtanen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 132. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 202–226.
- Tervo-Niemelä, Kati (2022). Pappien, kanttorien ja teologien työhyvinvointi ja sen muutokset koronan aikana. *Crux* 2022/3, 20–26.
- Turino, Thomas (2008). *Music as Social Life. The Politics of Participation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Työhyvinvointi (s.a.). *Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus*. <https://stm.fi/tyohyvinvointi> (luettu 15.10.2022).
- Valtonen, Anu (2005). Ryhmäkeskustelu – Millainen metodi? *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Toim. Johanna Ruusuvaara & Liisa Tiittula. Tampere: Vastapaino, 223–241.